

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1968 yılında Samsun'un Terme ilçesinde doğdu. 1978 yılında İlkokulu, 1985'te Terme İmam-Hatib Lisesi'ni bitirdi. 1984 yılında dinî ilimlerden icâzetnâme aldı. 1990 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1991 yılında aynı Fakülte'nin Kelâm Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi oldu. 1992'de Yüksek Lisans'ını, 1996 yılında *Sadru's-Serîa es-Sânî'ye Göre İnsan Hürriyeti ve Fiilleri* isimli çalışmasıyla Doktorasını tamamladı. 1993 yılında Mısır'a giderek bir süre Arabça dil kursuna devam etti ve Kahire Üniversitesi'nde araştırmalarda bulundu. 1997 yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelâm Anabilim Dalı Yardımcı Doçentliği'ne atandı. 2002 yılında Doçent, 2009 yılında Profesör oldu. Halen İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelâm Anabilim Dalı'nda öğretim üyeliği ve Temel İslâm Bilimleri Bölüm Başkanlığı görevlerini sürdürmektedir. Yayınlanmış kitâbları ve makaleleri bulunmaktadır.

• TE'LİF KİTAPLARI:

- 1) *Kur'ân Işığında Kader ve Özgürlük*, Beyan Yay., İstanbul 1998.
- 2) *Kur'ân-ı Kerim'de İmân-Amel İlişkisi*, İşaret Yay., İstanbul 2008.
- 3) *Kur'ân-ı Kerim'de İmân-Ahlâk İlişkisi*, İşaret Yay., İstanbul 2008.
- 4) *İslâm İnanç Esasları*, İşaret Yay., İstanbul 2015.
- 5) *Başlangıçtan Günümüze Türk Kelâmcıları*, İşaret Yay., İstanbul 2017.

• ÇEVİRİ KİTAPLARI:

- 1) *İslâm Dini* (Mevlânâ Muhammed Ali'den), İşaret Yay., İstanbul 2007.
- 2) *Kur'ân Sözlüğü* (John Penrice'den), İşaret Yay., İstanbul 2010.
- 3) *Kelimeler Arasındaki Farklar* (İsmail Hakkı Bursevî'den), İşaret Yay., İstanbul 2011.
- 4) *Kur'ân'da Edebi Tasvîr* (Seyyid Kutub'dan), İşaret Yay., İstanbul 2011.
- 5) *Kur'ân'da Kıyâmet Sahneleri* (Seyyid Kutub'dan), İşaret Yay., İstanbul 2011.
- 6) *Fâtîha Sûresi ve Amme Cüzü Tefsîri* (M. Abduh'tan), İşaret Yay., İstanbul 2012.
- 7) *Kur'ân'da Müşkil Âyetler* (Mahmud Ebi'l-Hasen en-Nisaburi'den), İşaret Yay., İstanbul 2014.
- 8) *Kur'ân'a Giriş* (İbn Teymiyye'den), İşaret Yay., İstanbul 2017.

Başlangıçtan Günümüze
TÜRK KELÂMCILARI

Prof. Dr. Ömer Aydın

işaret

İŞARET YAYINLARI: 220
İlmî Eserler

Kitabın adı ve Yazarı
Başlangıçtan Günümüze Türk Kelâmcıları
Prof. Dr. Ömer Aydın

İşaret Yayınları

Genel Yayın Yönetmeni
Dr. İsmet Uçma

Editör
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Can

Dizgi
Ö.A.

Tashih-Mizanpaj
Ertuğrul Özalp

Kapak
Yunus Karaarslan

1. bsk. İstanbul 2017

Baskı-Cilt
Şenyıldız Matbaacılık Yay. LMT. ŞTİ.
Gümüflsuyu cad. No: 3/2, Topkapı/İstanbul
Tel: (0 212) 483 47 91
Sertifika no: 11964

Mizanpaj programı: QuarXPress
Karakter/Font: Utopia
Metin: 9.7 pt. (Satır arası: 13 pt., Paragraf arası: 2 mm.)
Dipnot: 8.5 pt. (Satır arası: 11.9 pt.)

ISBN: 978-975-350-354-9

Sertifika no: 15826

İŞARET YAYINLARI
Hobyar mah. Ankara cad. Ünal Han, No: 21/1, Cağaloğlu-Fatih
Tel: (0 212) 519 17 28—528 30 63
Fax: (0 212) 528 30 59
isaret@isaretyayinlari.com.tr
www.isaretyayinlari.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	25
GİRİŞ.....	27
KELÂM TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ	27

1. BÖLÜM

OSMANLI ÖNCESİ TÜRK KELÂMCILARI

İBNU'L-İHŞÎD	33
A. Hayatı.....	33
B. Eserleri.....	34
C. Kelâm İlmindeki Yeri	35
EBÛ MANSÛR EL-MÂTURÎDÎ.....	36
A. Hayatı.....	36
B. Eserleri:	38
C. Kelâm İlmindeki Yeri	39
D. Hakkında Yapılan Çalışmalar	42
1. Kitap ve Tezler.....	42
2. Makale ve Bildiriler.....	44
HAKÎM ES-SEMERKANDÎ.....	52
A. Hayatı.....	52
B. Eserleri ve Kelâm İlmindeki Yeri	52
C. Kelâm İlmindeki Yeri	53
D. Hakkında Yapılan Çalışmalar	53
1. Kitap ve Tezler.....	53
2. Makale ve Bildiriler.....	53
EBÛ SELEME ES-SEMERKANDÎ.....	54
A. Hayatı.....	54
B. Eserleri.....	55

İÇİNDEKİLER

C. Kelâm İlmindeki Yeri	55
D. Hakkında Yapılan Çalışmalar	55
EBU'L-MU'ÎN EN-NESEFÎ	55
A. Hayatı.....	55
B. Eserleri	56
C. Kelâm İlmindeki Yeri	57
D. Hakkında Yapılan Çalışmalar	58
1. Kitap ve Tezler.....	58
2. Makale ve Bildiriler.....	59
MAHMÛD B. ZEYD EL-LÂMIŞÎ	60
A. Hayatı.....	60
B. Eserleri	61
C. Kelâm İlmindeki Yeri	62
D. Hakkında Yapılan Çalışmalar	63
ÖMER EN-NESEFÎ	63
A. Hayatı.....	63
B. Eserleri	64
C. Kelâm İlmindeki Yeri	64
D. Hakkında Yapılan Çalışmalar	65
1. Kitap ve Tezler.....	65
2. Makale ve Bildiriler.....	65
ZEMAŞERÎ	66
A. Hayatı.....	66
B. Eserleri	67
C. Kelâm İlmindeki Yeri	68
D. Hakkında Yapılan Çalışmalar	69
1. Kitap ve Tezler.....	69
2. Makale ve Bildiriler.....	69

İÇİNDEKİLER

SİRÂCUDDİN EL-ÜŞÎ	69
A. Hayatı	69
B. Eserleri	70
C. Kelâm İlmindeki Yeri	71
D. Hakkında Yapılan Çalışmalar	71
MENKÜBERS B. YALINKILIÇ	71
A. Hayatı	71
B. Eserleri	73
ŞEMSUDDİN MUHAMMED ES-SEMERKANDÎ	73
A. Hayatı	73
B. Eserleri	74
C. Kelâm İlmindeki Yeri	75
D. Hakkında Yapılan Çalışmalar	75
1. Kitap ve Tezler	75
2. Makale ve Bildiriler	76
EBU'L-BEREKÂT EN-NESEFÎ	76
A. Hayatı	76
B. Eserleri ve Kelâm İlmindeki Yeri	77
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar	77
1. Kitap ve Tezler	77
2. Makale ve Bildiriler	78
SADRUŞŞERÎA ES-SÂNÎ	78
A. Hayatı	78
B. Eserleri	80
C. Kelâm İlmindeki Yeri	85
D. Hakkında Yapılan Çalışmalar	87
1. Kitap ve Tezler	87
2. Makale ve Bildiriler	87

İÇİNDEKİLER

EKMELUDDİN EL-BÂBERTÎ.....	88
A. Hayatı.....	88
B. Eserleri ve Kelâm İlmindeki Yeri.....	89
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	89
1. Kitap ve Tezler.....	90
2. Makale ve Bildiriler.....	90
2. BÖLÜM	
OSMANLI DÖNEMİ TÜRK KELÂMCILARI	
MOLLA FENÂRÎ	93
A. Hayatı.....	93
B. Eserleri.....	94
C. Kelâm İlmindeki Yeri	95
İBNÜ'L-HÜMÂM.....	95
A. Hayatı.....	95
B. Eserleri.....	95
C. Kelâm İlmindeki Yeri	96
D. Hakkında Yapılan Çalışmalar	96
1. Kitap ve Tezler.....	96
2. Makale ve Bildiriler.....	97
HIZIR BEY.....	98
A. Hayatı.....	98
B. Eserleri ve Kelâm İlmindeki Yeri.....	100
C. Kelâm İlmindeki Yeri	100
D. Hakkında Yapılan Çalışmalar	101
1. Kitap ve Tezler.....	101
2. Makale ve Bildiriler.....	101
HAYÂLÎ AHMED EFENDÎ.....	101
A. Hayatı.....	101

İÇİNDEKİLER

B. Eserleri ve Kelâm İlmindeki Yeri	102
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar	103
MUHYİDDİN MEHMED EFENDİ (KÂFİYECİ)	103
A. Hayatı	103
B. Eserleri	104
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar	105
HOCAZÂDE MUSLİHUDDİN MUSTAFA	105
A. Hayatı	105
B. Eserleri ve Kelâm İlmindeki Yeri	106
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar	107
LÜTFİ (SARI) MOLLA	107
A. Hayatı	107
B. Eserleri	108
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar	108
KESTELÎ MUSLİHUDDİN MUSTAFA	108
A. Hayatı	108
B. Eserleri ve Kelâm İlmindeki Yeri	110
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar	110
İBN KEMÂL PAŞA	110
A. Hayatı	110
B. Eserleri	113
C. Kelâm İlmindeki Yeri	114
D. Hakkında Yapılan Çalışmalar	115
1. Kitap ve Tezler	115
2. Makale ve Bildiriler	115
TAŞKÖPRÜLÜZÂDE AHMED EFENDİ	117
A. Hayatı	117
B. Eserleri ve Kelâm İlmindeki Yeri	118

İÇİNDEKİLER

C. Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	118
MEHMED EL-BİRGİVÎ	119
A. Hayatı.....	119
B. Eserleri ve Kelâm İlmindeki Yeri	121
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	121
NÛH B. MUSTAFA (KONEVÎ).....	122
A. Hayatı.....	122
B. Eserleri	123
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	123
ABDULBÂKÎ ARİF EFENDÎ	123
A. Hayatı.....	123
B. Eserleri ve Kelâm İlmindeki Yeri	124
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	125
SAÇAKLLZÂDE MEHMED EFENDÎ	125
A. Hayatı.....	125
B. Eserleri	126
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	126
MESTCİZÂDE ABDULLAH EFENDÎ	127
A. Hayatı.....	127
B. Eserleri	127
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	127
DÂVÛD EL-KARSÎ.....	128
A. Hayatı.....	128
B. Eserleri ve Kelâm İlmindeki Yeri	128
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	128
AKKİRMÂNÎ MEHMED EFENDÎ.....	129
A. Hayatı.....	129
B. Eserleri ve Kelâm İlmindeki Yeri	129

İÇİNDEKİLER

C. Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	130
GELENBEVÎ İSMAİL EFENDİ	130
A. Hayatı.....	130
B. Eserleri ve Kelâm İlmindeki Yeri	131
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	132
GİRİTLİ SIRRI PAŞA	132
A. Hayatı.....	132
B. Eserleri ve Kelâm İlmindeki Yeri	132
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	133
MANASTIRLI İSMAİL HAKKI EFENDİ.....	133
A. Hayatı.....	133
B. Eserleri ve Kelâm İlmindeki Yeri	134
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	134
FİLİBELİ AHMED HİLMİ	135
A. Hayatı.....	135
B. Eserleri	136
C. Kelâm İlmindeki Yeri	137
D. Hakkında Yapılan Çalışmalar	138
ABDULLATİF HARPÛTÎ.....	138
A. Hayatı.....	138
B. Eserleri ve Kelâm İlmindeki Yeri.....	139
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	140
İZMİRLİ İSMAİL HAKKI	140
A. Hayatı.....	140
B. Eserleri	141
C. Kelâm İlmindeki Yeri	142
D. Hakkında Yapılan Çalışmalar	142
1. Kitap ve Tezler.....	142

İÇİNDEKİLER

2. Makale ve Bildiriler.....	143
M. ŞERAFEDDİN YALTKAYA	144
A. Hayatı:.....	144
B. Eserleri ve Kelâm İlmindeki Yeri	146
C. Kelâm İlmindeki Yeri	147
D. Hakkında Yapılan Çalışmalar	148
1. Kitap ve Tezler.....	148
2. Makale ve Bildiriler.....	148
ARAPKİRLİ HÜSEYİN AVNİ	149
A. Hayatı.....	149
B. Eserleri	151
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	151
MUSTAFA SABRİ EFENDİ	152
A. Hayatı.....	152
B. Eserleri ve Kelâm İlmindeki Yeri	154
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	155
1. Kitap ve Tezler	155
2. Makale ve Bildiriler.....	156
ÖMER NASUHİ BİLMEN	156
A. Hayatı.....	156
B. Eserleri	157
C. Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	158
3. BÖLÜM	
KELÂM ALANINDA ESER YAZAN	
OSMANLI BİLGİNLERİ	
AHMED CEMÂLEDDİN B. MES'ÛD	161
A. Hayatı.....	161
B. Eserleri	161

İÇİNDEKİLER

EBU'S-SENÂ MAHMUD B. AHMED	161
A. Hayatı.....	161
B. Eserleri.....	162
CELÂLEDDİN MEHMED ÇELEBÎ	162
A. Hayatı.....	162
B. Eserleri.....	162
MEHMED ŞÂH FENÂRÎ	162
A. Hayatı.....	162
B. Eserleri.....	163
MAHMÛD B. KÂDÎ-İ MANYAS.....	163
A. Hayatı.....	163
B. Eserleri.....	164
HIZIR ŞÂH	164
A. Hayatı.....	164
B. Eserleri.....	165
HÛSÂMEDDİN TOKADÎ	165
A. Hayatı.....	165
B. Eserleri.....	165
AHMED B. ABDULLAH.....	165
A. Hayatı.....	165
B. Eserleri.....	166
FETHULLAH EŞ-ŞÎRVÂNÎ.....	166
A. Hayatı.....	166
B. Eserleri.....	167
HÛSÂMZÂDE MUSTAFA EFENDÎ.....	167
A. Hayatı.....	167
B. Eserleri.....	168
HASAN ÇELEBÎ (FENÂRÎ)	168

İÇİNDEKİLER

A. Hayatı.....	168
B. Eserleri.....	169
İLYÂS SİNOBÎ	169
A. Hayatı.....	169
B. Eserleri.....	170
YÛSUF BÂLÎ	170
A. Hayatı.....	170
B. Eserleri.....	170
YÛSUF EFENDÎ (KİRMASTÎ)	170
A. Hayatı.....	171
B. Eserleri.....	171
MUHYİDDİN MEHMED EFENDÎ (HATİBZÂDE)	171
A. Hayatı.....	171
B. Eserleri.....	172
MUHYİDDİN MEHMED NİKSÂRÎ	173
A. Hayatı.....	173
B. Eserleri.....	173
MUHYİDDİN MEHMED SAMSÛNÎ.....	174
A. Hayatı.....	174
B. Eserleri.....	174
KARA KEMÂL	174
A. Hayatı.....	174
B. Eserleri.....	175
ABDURRAHMAN AMASYAVÎ (MÜEYYEDZÂDE).....	175
A. Hayatı.....	175
B. Eserleri.....	176
SARIGÛRZ NUREDDİN EFENDÎ.....	176
A. Hayatı.....	176

İÇİNDEKİLER

B. Eserleri.....	177
MEHMED MUHYİDDİN VEFÂÎ.....	177
A. Hayatı.....	177
B. Eserleri.....	178
ATÛFÎ.....	178
A. Hayatı.....	178
B. Eserleri.....	178
KARA DAVÛD (İZMÎDÎ).....	179
A. Hayatı.....	179
B. Eserleri.....	179
HAFIZ MUHAMMED B. AHMED.....	179
A. Hayatı.....	179
B. Eserleri.....	180
ABDULKERİMZÂDE MEHMED EFENDÎ.....	180
A. Hayatı.....	180
B. Eserleri.....	180
DEDE CÖNGÎ EFENDÎ.....	180
A. Hayatı.....	180
B. Eserleri.....	181
BOSTANZÂDE MUSTAFA EFENDÎ.....	181
A. Hayatı.....	181
B. Eserleri.....	182
KINALİZÂDE ALÂEDDİN ALÎ ÇELEBÎ.....	182
A. Hayatı.....	182
B. Eserleri.....	183
RAMAZANZÂDE AHMED ÇELEBÎ.....	183
A. Hayatı.....	183
B. Eserleri.....	183

İÇİNDEKİLER

YÛSUF SİNÂNEDDİN AMASYÂVÎ.....	184
A. Hayatı.....	184
B. Eserleri.....	184
ABDURRAHMAN ALEMŞAH.....	184
A. Hayatı.....	184
B. Eserleri.....	185
İVAZ ALAİYEVÎ.....	185
A. Hayatı.....	185
B. Eserleri.....	185
ABDULGANİ EFENDİ.....	185
A. Hayatı.....	185
B. Eserleri.....	186
AHMED B. MEHMED MANİSAVÎ.....	186
A. Hayatı:.....	186
B. Eserleri.....	186
İBRAHİM BERGAMA VÎ.....	186
A. Hayatı.....	186
B. Eserleri.....	187
AYŞÎ MEHMED EFENDİ.....	187
A. Hayatı.....	187
B. Eserleri.....	188
KARACA AHMED HAMİDÎ.....	188
A. Hayatı.....	188
B. Eserleri.....	188
MEHMED EMİN B. SADREDDİN ŞİRVÂNÎ.....	189
A. Hayatı.....	189
B. Eserleri.....	189
LÂLÎ HASAN EFENDİ.....	189

İÇİNDEKİLER

A. Hayatı.....	189
B. Eserleri.....	189
HİBRÎ ALİ EFENDİ.....	189
A. Hayatı.....	189
B. Eserleri.....	190
MEHMED B. AHMED.....	190
A. Hayatı.....	190
B. Eserleri:.....	190
İSHAK B. HASAN TOKADÎ.....	191
A. Hayatı.....	191
B. Eserleri.....	191
AYİNEZÂDE MEHMED ŞEMSEDDİN.....	191
A. Hayatı.....	191
B. Eserleri.....	191
FEYZULLAH EFENDİ (ŞEYHULİSLÂM).....	192
A. Hayatı.....	192
B. Eserleri.....	192
HÜSEYİN B. MEHMED EFENDİ.....	193
A. Hayatı.....	193
B. Eserleri.....	193
İSHAK HOCASI AHMED EFENDİ.....	193
A. Hayatı.....	193
B. Eserleri.....	193
SÂDİK MEHMED EFENDİ.....	193
A. Hayatı.....	193
B. Eserleri.....	193
MİRZÂ MUSTAFA EFENDİ.....	194
A. Hayatı.....	195

İÇİNDEKİLER

B. Eserleri.....	195
SÜLEYMAN FÂZİL EFENDİ	195
A. Hayatı.....	195
B. Eserleri.....	196
YANYALI ESAD HOCA	196
A. Hayatı.....	196
B. Eserleri.....	196
MEHMED EMİN ÜSKÜDÂRÎ.....	196
A. Hayatı.....	196
B. Eserleri.....	197
CÂRULLAH VELİYÜDDİN EFENDİ.....	197
A. Hayatı.....	197
B. Eserleri.....	197
MEHMED İZMİRÎ	198
A. Hayatı.....	198
B. Eserleri.....	198
KAZÂBÂDÎ AHMED B. MEHMED EFENDİ	198
A. Hayatı.....	198
B. Eserleri.....	198
MEHMED B. VELÎ (İZMİRÎ)	199
A. Hayatı.....	199
B. Eserleri.....	199
YÛSUFZÂDE ABDULLAH HİLMÎ EFENDİ.....	199
A. Hayatı.....	199
B. Eserleri.....	200
KEFEVÎ MEHMED EFENDİ	200
A. Hayatı.....	200
B. Eserleri.....	200

İÇİNDEKİLER

OSMAN B. YAKUB (KEMAHÎ)	201
A. Hayatı.....	201
B. Eserleri.....	201
ALÎ EFENDÎ	201
A. Hayatı.....	201
B. Eserleri.....	201
AHMED B. ÖMER İZMİRÎ	201
A. Hayatı.....	201
B. Eserleri.....	202
ABDULLAH EFENDÎ	202
A. Hayatı.....	202
B. Eserleri.....	202
KÂŞİF MEHMED EFENDÎ	202
A. Hayatı.....	202
B. Eserleri.....	203
HALİL KERMİRÎ (KAYSERÎ).....	203
A. Hayatı.....	203
B. Eserleri.....	203
KONEVÎ HAFIZ İSMAİL EFENDÎ.....	203
A. Hayatı.....	203
B. Eserleri.....	204
ÇORBACIZÂDE MEHMED B. HÜSEYİN EFENDÎ.....	204
A. Hayatı.....	204
B. Eserleri.....	204
ÇELEBİZÂDE ABDURRAHMAN EFENDÎ	204
A. Hayatı.....	204
B. Eserleri.....	205
LUTFULLAH B. MEHMED ERZURUMÎ.....	205

İÇİNDEKİLER

A. Hayatı.....	205
B. Eserleri.....	205
MEKKÎZÂDE MEHMED ERZURUMÎ.....	205
A. Hayatı.....	205
B. Eserleri.....	206
HÜSEYİN HÜSNÜ B. HALİL GİRİDİ.....	206
A. Hayatı.....	206
B. Eserleri.....	206
MEHMED B. MUSTAFA ALÂİYEVÎ.....	207
A. Hayatı.....	207
B. Eserleri.....	207
AHMED ÂSİM EFENDİ.....	207
A. Hayatı.....	207
B. Eserleri.....	208
MANTIKÎ MUSTAFA EFENDİ.....	208
A. Hayatı.....	208
B. Eserleri.....	208
ABDULLAH EFENDİ (KAYYIMZÂDE).....	208
A. Hayatı.....	208
B. Eserleri.....	208
ABDUSSELÂM EFENDİ.....	209
A. Hayatı.....	209
B. Eserleri.....	209
URYÂNÎ OSMAN EFENDİ.....	209
A. Hayatı.....	209
B. Eserleri.....	209
MUSTAFA TEVFİK EFENDİ.....	210
A. Hayatı.....	210

İÇİNDEKİLER

B. Eserleri.....	210
ALİ B. OSMAN AKŞEHRÎ	210
A. Hayatı.....	210
B. Eserleri.....	210
YEMLİHAZÂDE MUSTAFA KÂMİL EFENDÎ.....	211
A. Hayatı.....	211
B. Eserleri.....	211
AKŞEHİRLİ HASAN FEHMÎ EFENDÎ	211
A. Hayatı.....	211
B. Eserleri.....	212
ESAD SADÎ EFENDÎ.....	212
A. Hayatı.....	212
B. Eserleri.....	213
ABDULLAH EFENDÎ	213
A. Hayatı.....	213
B. Eserleri.....	213
KERİM EFENDÎ.....	213
A. Hayatı.....	213
B. Eserleri.....	214
İSHAK EFENDÎ (HOCA)	214
A. Hayatı.....	214
B. Eserleri.....	215
AHMED SIDKI EFENDÎ.....	215
A. Hayatı.....	215
B. Eserleri.....	215
BODRUMÎ ÖMER LÜTFÎ EFENDÎ	215
A. Hayatı.....	216
B. Eserleri.....	216

İÇİNDEKİLER

SÜLEYMAN HAKKI EFENDİ.....	216
A. Hayatı.....	217
B. Eserleri.....	217
ÇERKEŞİZÂDE MEHMED TEVFİK EFENDİ	217
A. Hayatı.....	217
B. Eserleri.....	217
CEMALEDDİN MEHMED EFENDİ	218
A. Hayatı.....	218
B. Eserleri.....	218
MUSACALIZÂDE MEHMED SAİD EFENDİ	218
A. Hayatı.....	218
B. Eserleri.....	218
HARPUTÎ HÂMİD EFENDİ	219
A. Hayatı.....	219
B. Eserleri.....	219
MEHMED HALİS EFENDİ	219
A. Hayatı.....	219
B. Eserleri.....	220
AKŞEHİRLİZÂDE ALİ HAYDAR BEY.....	220
A. Hayatı.....	220
B. Eserleri.....	220

4. BÖLÜM

GÜNÜMÜZ TÜRK KELÂMCILARI

HÜSEYİN ATAY (PROF. DR.).....	221
A. Hayatı.....	221
B. Eserleri.....	222
1. Kitapları.....	222
2. Makale ve Bildirileri	225

İÇİNDEKİLER

BEKİR TOPALOĞLU (PROF. DR.)	231
A. Hayatı	231
B. Eserleri	232
1. Kitapları	232
2. Makale ve Bildiriler:	234
CİHAT TUNÇ (PROF. DR.)	237
A. Hayatı	237
B. Eserleri	237
1. Kitapları	237
2. Makale ve Bildirileri	238
ŞERAFEDDİN GÖLCÜK (PROF. DR.)	240
A. Hayatı	240
B. Eserleri	240
1. Kitapları	240
2. Makale ve Bildirileri	241
EMRULLAH YÜKSEL (PROF. DR.)	244
A. Hayatı	244
B. Eserleri	244
1. Kitapları	244
2. Makale ve Bildiriler	245
MUSTAFA SAİM YEPREM (PROF. DR.)	249
A. Hayatı	249
B. Eserleri	249
1. Kitapları	249
2. Makale ve Bildirileri	250
MUSTAFA SAİD YAZICIOĞLU (PROF. DR.)	252
A. Hayatı	252
B. Eserleri	252

İÇİNDEKİLER

1. Kitapları.....	252
2. Makale ve Bildirileri	253
MEVLÜT ÖZLER (PROF. DR.)	255
A. Hayatı.....	255
B. Eserleri.....	255
1. Kitapları.....	255
2. Makale ve Bildirileri	256
SONUÇ	259
KAYNAKLAR	261

ÖNSÖZ

Kelâm ilmi, tarihî gelişimi, yapısı ve içerdiği konular bakımından İslâmî ilimlerin lokomotifi olmuştur. Bu sebeple temelleri erken dönemde atılmış ve İslâm tarihinin her döneminde âlimlerin bigâne kalamadıkları bir ilim olmuştur.

Türkler, gerek münferit olarak gerekse topluluklar halinde İslâm'a girdikten sonra, çeşitli İslâmî ilimler alanında eserler verdikleri ve öğrenciler yetiştikleri gibi, kelâm alanında da eserler vermişler ve öğrenciler yetiştirmişlerdir. Her ulusun, tarihinden ve geleneğinden getirdiği düşünce tarzını ve bilgi birikimini dinî görüşlerine bir şekilde yansıttığı izahtan vâreste bir hakikattir.

Bu çalışmamızda Türk kelâmcılarının biyografilerini, eserlerini ve kelâm ilmindeki yerlerini ortaya koymayı amaçladık. Böyle bir çalışmanın metodik bazı problemlerinin bulunduğu bu ilmin erbabınca malumdur. Ayrıca böyle bir çalışmada her zaman eksiklerin bulunması kaçınılmazdır. Bu bağlamda daha önce birkaç kez yayınlanan bu çalışmayı yeniden gözden geçirdik ve tespit ettiğimiz eksiklikleri gidermeye çalıştık. Bu arada Prof. Dr. Metin Yurdağür hocamızın, *Mâverâünnehir'den Osmanlı Coğrafyasına Ünlü Türk Kelâmcıları* (İstanbul 2017) ve Prof. Dr. Ramazan Altıntaş hocamızın, *Türk Kelâmcıları (Ders Notları)* (Konya 2012) isimli çalışmalarının alana katkı sağlayacak yeni çalışmalar olması sebebiyle memnuniyetimizi ifade etmek isteriz.

Bu çalışmanın amacı, irken Türk olan kelâmcıların tespit ve tanıtımını yapmak değil, Türk-İslâm kültürü içinde yetişen kelâm bilginlerinin biyo-bibliyografilerini ortaya koyarak kelâm ilmine katkılarını vurgulamaktır. Çalışmamız, ilahiyat fakültelerindeki seçmeli Türk Kelâmcıları dersi ve kelâm alanında araştırma yapılacak olan gençler dikkate alarak hazırlanmıştır.

Çalışmamız giriş ve dört ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde kelâm tarihine kısa bir bakış yapılmıştır. Birinci bö-

ÖNSÖZ

lümde Osmanlı öncesinde yetişen Türk kelâmcılarından bahsedilmektedir. Bu bölümde söz konusu kelâmcıların biyografilerinden, eserlerinden, kelâm ilmindeki önemlerinden ve haklarında yapılan çalışmalardan söz edilmektedir. İkinci bölümde, Osmanlı dönemi kelâm âlimleri, hayatları, eserleri, kelâm ilmindeki yerleri ve haklarında yapılan çalışmalardan bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde doğrudan kelâmcı olarak nitelenmeyen, ancak kelâm alanında eser vermiş Osmanlı âlimlerinden kısa kısa bahsedilmiştir. Bu üç bölümde âlimler kronolojik sıraya göre dizilirken ölüm tarihleri dikkate alınmıştır. Dördüncü bölümde ise, Türkiye'de kelâm ilminin kuruluş yerleşmesine katkısı olmuş ve önemli eserler vermiş bazı günümüz Türk kelâmcılarından bahsedilmiştir. Bu kelâmcılar ise doğum tarihleri dikkate alınarak kronolojik sıraya dizilmiştir.

Her beşerî üründe olduğu gibi, bu çalışmada da eksikliklerin bulunması kaçınılmazdır. Çalışmayı titiz bir şekilde baştan sona okuyarak değerli katkılarda bulunan mesai arkadaşım Yrd. Doç. Dr. Mustafa Can'a teşekkür ederim. Ayrıca çalışmanın yayınlanması için her türlü gayreti sarfeden İşaret Yayınları sahibi Dr. İsmet Uçma'ya teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Prof. Dr. Ömer Aydın
Bayrampaşa 2017